

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของการศึกษา

การศึกษา เรื่อง “การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” เป็นการศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสื่อสารที่ใช้ในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง โดยเหตุที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงได้รับการเทิดพระเกียรติจากสหประชาชาติเป็นกษัตริย์นักพัฒนา ด้วยการทูลเกล้าทูลกระหม่อม ถวายรางวัลความสำเร็จสูงสุดในการพัฒนามนุษย์ แด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (Human Development Lifetime Achievement Award)¹

โดยที่องค์การสหประชาชาติได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนมาโดยตลอด จาก รายงานของสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Programme :UNDP) ทั้งระดับโลก และระดับประเทศ ผ่านโครงการพัฒนาจาก 166 ประเทศ ดังนั้น หากการพัฒนาคน หมายถึงลำดับความสำคัญประชาชนเป็นอันดับแรก ไม่มีสิ่งอื่นใดอีกแล้วที่ยิ่งใหญ่ไปกว่าการพัฒนาคน ภายใต้แนวทางการพัฒนาคน ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ทั้งนี้ จากพระปฐมราชโองการ “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” (พระธรรมโกศาจารย์ พุทธทาสภิกขุ, 2549.) นับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา พระองค์ได้ทรงอุทิศพระวรกาย และทรงงานมิรู้จักเหน็ดเหนื่อย เพื่อพัฒนาชีวิตให้ปวงชนชาวไทย โดยมีเลือกเชื้อชาติ วรรณะ และศาสนา จึงทรงได้รับการขนานนามว่า “ทรงเป็นพระมหากษัตริย์นักพัฒนา” นอกจากนี้ โครงการที่พระองค์ริเริ่มในการพัฒนาชนบท เช่น มุ่งเน้นพัฒนาการเกษตรขนาดเล็กด้วยเทคโนโลยีที่เหมาะสม

---

¹ ทั้งนี้ ถือเป็นครั้งแรกที่องค์การสหประชาชาติ ได้จัดทำรางวัลเกียรติยศนี้ขึ้น เพื่อมอบให้กับบุคคลดีเด่นที่อุทิศตนตลอดช่วงชีวิต และสร้างคุณค่าของผลงานเป็นที่น่าประจักษ์และคุณูปการที่ผลักดันความก้าวหน้าในการพัฒนาคน ซึ่งถือว่าเป็นการสร้างเสริมขีดความสามารถให้กับประชาชน เพื่อคนทั้งปวงโดยถ้วนทั่ว โดยผ่านการศึกษา การขยายโอกาสและทางเลือก สุขอนามัยและโภชนาการ เป็นการสร้างเสริมขีดความสามารถแก่ปัจเจกชน ด้วยการพัฒนาคนที่เน้นให้คนเป็นศูนย์กลาง โดยมุ่งพัฒนาความเติบโตทางเศรษฐกิจและอย่างยั่งยืน สิทธิมนุษยชนและความมั่นคงในชีวิต ความเท่าเทียม และการมีส่วนร่วมทางการเมือง (UNDP, 2006)

มีการอนุรักษ์ และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน รวมทั้งการป้องกันและบรรเทาความเดือดร้อนจากน้ำท่วมและภัยแล้ง

จากการที่พระองค์ทรงเป็นนักคิดที่สร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ทำให้นานาประเทศตื่นตัวในการปรับรูปแบบการพัฒนาภายใต้แนวคิดใหม่ โดยเฉพาะปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” ที่มุ่งเน้นความสมดุลองค์รวม และยั่งยืน ที่เน้นหลักความพอประมาณที่มีภูมิคุ้มกันผลกระทบ ความเปลี่ยนแปลงจากโลกาภิวัตน์ ถือเป็นแนวทาง “การเดินสายกลาง” ทำให้องค์การสหประชาชาติมีปณิธานมุ่งมั่นพัฒนาคนให้เป็นศูนย์กลาง และเพื่อจุดประกายแนวคิดการพัฒนาแบบใหม่สู่นานาชาติ (ไทยรัฐ : หน้า 10. 10 มิถุนายน 2549)

สำหรับรางวัลดังกล่าวเป็นรางวัลเกียรติยศ ด้านการพัฒนาของโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ โดยจะมอบแก่ National Human Development Report ที่มีผลงานดีเด่นทุก 2 ปี โดยแบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ รวม 6 ประเภท โดยรางวัลเกียรติยศที่จะทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นความคิดริเริ่มของสำนักเลขาธิการสหประชาชาติ ซึ่งเป็นกรณีพิเศษที่มอบแก่บุคคลอันเป็นรางวัลประเภท Life – long achievement ที่ริเริ่มขึ้นใหม่ โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระองค์แรกที่ได้รับรางวัลดังกล่าว

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจเป็นอเนกประการที่บังเกิดผลดีต่อสภาพชีวิตของเหล่าพสกนิกรทั้งมวล ทรงสนพระราชหฤทัยในการ พัฒนาสภาพความเป็นอยู่ของอาณาประชาราษฎร์อย่างทั่วถึงเสมอ โดยเฉพาะพระราชกรณียกิจที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมนั้น เป็นที่ประจักษ์ไปทั่วทิศานุทิศ ทรงเป็น “กษัตริย์นักพัฒนา” ทรงพระปรีชาสามารถยิ่งในการใช้หลักวิชาการพัฒนาสังคมในเชิง สหวิทยาการ นับตั้งแต่การวางยุทธศาสตร์ในการพัฒนาด้วยสายพระเนตรที่กว้างไกลอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพของชุมชน ทั้งชุมชนเมืองและชุมชนชนบท โดยการรวบรวม ประมวล และวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ทราบถึงพลวัตรของชุมชนอย่างครบถ้วน ทุกแง่มุม ทั้งสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การใช้ทรัพยากร การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและสภาพแวดล้อม นอกจากนี้ ยังมีพระอัจฉริยภาพเป็นเลิศในด้านการบริหารจัดการ โครงการพัฒนาอีกด้วย

พระราชกรณียกิจที่ทรงบำเพ็ญเพื่อการบำบัดทุกข์บำรุงสุข และสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชนชาวไทย ได้เริ่มตั้งแต่ พุทธศักราช 2493 ในทศวรรษแรกที่ครองราชสมบัติ เป็นพระมหากษัตริย์ผู้คำนึงถึงการแพทย์และสังคมสงเคราะห์ เนื่องจากใน รัชนีนั้น การแพทย์ของไทยและการบริการด้านสาธารณสุขยังไม่เจริญเท่าที่ควร ต่อมาจึงได้ขยายเป็นการช่วยเหลือชาวชนบทใน การประกอบอาชีพ และการพัฒนาโครงสร้างด้านคมนาคมและชลประทานเพื่อการเกษตร

ตลอดระยะเวลา 60 ปี ของการครองราชย์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงให้ความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศโดย นำทรัพยากรธรรมชาติมาพัฒนาให้เกิดประโยชน์สูงสุด ด้วยเทคโนโลยีที่มีอยู่ โดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ด้วยการระมัดระวังมิให้เกิดปัญหาหรือผลกระทบภายหลัง ทั้งด้านผลกระทบทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และสังคม ในขณะที่เดียวกันทรงชี้้นำให้ราษฎรตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ และมั่นใจในศักยภาพของตนในการ แก้ปัญหา และพัฒนาให้สามารถมีอาชีพพึ่งพาตนเองได้ตลอดไป โดยได้พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ในการศึกษาหาความรู้ และทักษะในการประกอบอาชีพ ในการพัฒนาจิตใจและคุณธรรม อีกทั้งได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ เครื่องอุปโภคบริโภค และพระบรมราชานุเคราะห์ด้านสุขภาพ พลาณามัย เพื่อให้งานในโครงการโดยพระราชดำริสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี นอกจากนี้ ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้บรรดาหัวหน้าหน่วยราชการ และข้าราชการในพระองค์ที่เกี่ยวข้อง เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทน้อมรับข้อราชการ ที่พึงปฏิบัติ เมื่อถึงเวลาสมควรจะเสด็จพระราชดำเนินทรงติดตาม และประเมินผลด้วยพระองค์เอง

โครงการต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อาจแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

- โครงการที่มีลักษณะศึกษา ค้นคว้าทดลองเป็นการส่วนพระองค์ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลแท้จริง และประสบการณ์ที่จะนำมาซึ่งความรู้ในวิธีการและแนวทางที่ แก้ไขปัญหา และดำเนินการพัฒนาให้ได้ผลดี เหมาะสมกับสภาพสังคมและสภาพแวดล้อมในแต่ละท้องถิ่นลักษณะหนึ่ง
- โครงการ เพื่อการแก้ไขปัญหาหลักของเกษตรกร ผู้ประสบปัญหาและอุปสรรคมากขึ้นทุกขณะในหลาย ๆ ด้าน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเริ่มดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาในพื้นที่ โดยใช้การพัฒนาแบบผสมผสาน (Integrated Development) ทรง เริ่มจากพื้นที่รอบ ๆ ที่ประทับในส่วนภูมิภาค แล้วขยายไปสู่สังคมเกษตรในพื้นที่กว้างขึ้น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นเอกทศกะในทุกสาขาวิชาการที่เกี่ยวข้องกับงานพัฒนาสังคม ซึ่งส่งผลให้ทรงสามารถ ผสมผสานความรู้ที่หลากหลายมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินโครงการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน การจัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนา อันเนื่องมาจากพระราชดำริทั้ง 6 แห่งทั่วประเทศ เป็นตัวอย่างของโครงการพัฒนาสังคมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน ชนบท ที่นำหลักวิชาการพัฒนาสังคมมาประยุกต์ใช้อย่างได้ผลและครบถ้วน แสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถในเรื่องนี้อย่างชัดเจน

นอกจากนี้ในการดำเนินโครงการเพื่อการพัฒนา ทรงเน้นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ในเบื้องต้น จึงต้องดำเนินการจูงใจและปลุกจิตสำนึกให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง ทรงตระหนักถึงการพัฒนาก่อนการพัฒนาและการแก้ไขปัญหาทั้งปวง มีพระราชดำริอันทรงคุณค่ายิ่ง ซึ่งมีใจความว่า "โครงการต่าง ๆ นั้น ต้องสามารถแก้ไข ปัญหาเฉพาะหน้าที่ราษฎรกำลังประสบอยู่อย่างรีบด่วนและมีผลในระยะยาว โดยที่การพัฒนานั้นต้องเป็นไปตามลำดับขั้นตอน ความจำเป็น และประหยัด ผู้ที่ได้รับประโยชน์ คือ ประชาชนต้องสามารถ พึ่งตนเองได้ ในที่สุด" ในการพัฒนาสังคมจำเป็นต้องมี ตัวอย่างของความสำเริง เป็นอีกประการหนึ่งที่ทรงเน้นให้เห็นความสำคัญที่จะต้องดำเนินการให้เกิดขึ้นในแต่ละศูนย์ศึกษาการพัฒนา อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ด้วยพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงห่วงใยความเป็นอยู่ของพสกนิกร พร้อมกับพระราชปณิธานอันแน่วแน่ที่จะทรงบำเพ็ญพระ ราชกรณียกิจ เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม พสกนิกรทุกหมู่เหล่า ทั้งในชุมชนชนบทและชุมชนเมือง จึงได้รับประโยชน์ เป็นอเนกอนันต์ตลอดมาจากโครงการพัฒนาสังคมอันเนื่องมาจากพระราชดำริซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 2,400 โครงการ ได้แก่ โครงการพัฒนาแหล่งน้ำและการชลประทาน โครงการพัฒนาสิ่งแวดล้อม โครงการพัฒนาการเกษตร โครงการพัฒนาสงเคราะห์และส่งเสริมอาชีพ โครงการพัฒนาสวัสดิการสังคม โครงการพัฒนาการคมนาคมและการสื่อสาร โครงการพัฒนาการสาธารณสุข โครงการพัฒนาการศึกษาและการวิจัย และ โครงการต่าง ๆ ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริทั้งหลาย เป็นต้น

พระราชกรณียกิจด้านการพัฒนาสังคม ที่ได้ทรงบำเพ็ญด้วยพระราชวิริยะอุตสาหะอย่างไม่ลดละ ดังที่ได้ยกมาเป็นตัวอย่างในเบื้องต้น ยังผลให้เกิดประโยชน์อย่างใหญ่หลวงต่อความอยู่เย็นเป็นสุขของอาณาประชาราษฎร์ทั่วพระราชอาณาจักร

ในพ.ศ. 2540 ประเทศไทย ได้ประสบวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ อย่างรุนแรง อันเป็นผลเนื่องมากจากการเติบโตทางเศรษฐกิจที่รวดเร็วเกินไป และการพัฒนาที่เน้นแต่เพียงความเจริญทางเทคโนโลยี และตัวเลขผลกำไรจากการลงทุนในเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดการล่มสลายของโครงสร้างทางการเงินของประเทศ เกิดช่องว่างทางเศรษฐกิจขนาดใหญ่ระหว่างผู้มีรายได้น้อย และผู้มีรายได้น้อยมาก สถาบันการเงินหลายแห่งต้องล้มละลายและปิดกิจการ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชดำรัสถึงแนวทางแก้ไขผลกระทบที่เกิดขึ้นจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจนี้ คือ "ปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง" อันเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนที่ประเทศไทยจะ ประสบวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในพ.ศ.2540 และภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้ประเทศชาติสามารถรอดพ้นมรสุมต่างๆ และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ส่งผลกระทบโดยรอบ

" ... ในการพัฒนาประเทศนั้นจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น
 เริ่มด้วยการสร้างพื้นฐาน คือความมีกินมีใช้ของประชาชนก่อน
 ด้วยวิธีการที่ประหยัดระมัดระวัง แต่ถูกต้องตามหลักวิชา
 เมื่อพื้นฐานเกิดขึ้นมั่นคงพอควรแล้ว
 จึงค่อยสร้างเสริมความเจริญขั้นสูงขึ้นตามลำดับต่อไป
 ... การถือหลักที่จะส่งเสริมความเจริญ ให้ค่อยเป็นไปตามลำดับ
 ด้วยความรอบคอบระมัดระวังและประหยัดนั้น
 ก็เพื่อป้องกันความผิดพลาดล้มเหลว
 และเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จได้แน่นอนบริบูรณ์"

ที่มา : พระบรมราชโฆษาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 19 กรกฎาคม
 2517

นับตั้งแต่พ.ศ. 2517 เป็นต้นมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง ความพอมีพอกิน พอมีพอใช้ การรู้จักความพอประมาณ การคำนึงถึงความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว และทรงเตือนสติประชาชนคนไทยไม่ให้ประมาท ตระหนักถึงการพัฒนาดำเนินตามลำดับขั้นตอนที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ ตลอดจนมีคุณธรรมเป็นกรอบในการดำรงชีวิต ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นที่รู้จักกันภายใต้ชื่อว่า เศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผลรวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2548.)

การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง มีเป้าหมายหลักเพื่อสร้างเครือข่ายเรียนรู้ ให้มีการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เป็นกรอบความคิด เป็นแนวทางในการปฏิบัติ ตลอดจนเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนไทยในทุกภาคส่วน เป็นการเสริมพลังให้ประเทศไทยสามารถพัฒนาไปได้อย่างมั่นคงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ โดยให้ความสำคัญกับการสร้างฐานรากทางเศรษฐกิจและสังคมให้เข้มแข็งรักษาความสมดุลของทุนและทรัพยากร ในมิติต่าง ๆ ตลอดจนสามารถปรับตัวพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้อย่างเท่าทัน และนำไปสู่ความอยู่เย็นเป็นสุขของประชาชนชาวไทย

ตามแผนบริหารราชการแผ่นดิน ได้กำหนดยุทธศาสตร์การขจัดความยากจน โดยมีเป้าหมายที่จะแก้ไขความยากจนใน 16,735 หมู่บ้าน และยกระดับรายได้คนยากจน 7.5 ล้านคน ซึ่งในจำนวนนี้เป็นคนยากจนในภาคเกษตรประมาณ 6 ล้านคน จากผลการสำรวจของศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนแห่งชาติ (ศตจ.) พบปัญหาที่มีผู้มาลงทะเบียนมาก คือ ขาดที่ดินทำกินหรือมีที่ดินทำกินแต่ไม่เพียงพอต่อการประกอบอาชีพเลี้ยงครอบครัว ประมาณ 4.8 ล้านราย ในจำนวนนี้เป็นผู้ที่ไม่มียี่ดินทำกินประมาณ 2.02 ล้านราย และเป็นผู้มีที่ดินไม่เพียงพอ 1.63 ล้านราย ซึ่งเป็นเป้าหมายของการแก้ไขปัญหา (รวม 3.66 ล้านราย)

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งมีภารกิจหลักในการจัดหาที่ดิน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การเกษตร การพัฒนาเกษตรกรในด้านความรู้ อาชีพ การจัดการ การแปรรูป การตลาด เพื่อให้ยุทธศาสตร์การขจัดความยากจนบรรลุผล จึงได้เสนอแนวทางหนึ่งในการแก้ไขปัญหาความยากจน คือการจัดตั้ง ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ขึ้นในแต่ละอำเภอ โดยทุกอำเภอจะมีศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนอย่างน้อย 1 แห่ง เพื่อใช้ เป็นศูนย์ข้อมูลของแหล่งเรียนรู้ที่จะพัฒนาให้เกิดประกายความคิด ทักษะการผลิต การจัดการ เพื่อนำไปพัฒนาปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตของเกษตรกรตลอดจนเชื่อมโยงกับจุดเรียนรู้ของเกษตรกรตัวอย่างในระดับหมู่บ้าน เพื่อพัฒนาให้เป็นเครือข่ายของแหล่งเรียนรู้ด้านต่างๆ ของเกษตรกร

ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนแต่ละแห่งจะมีแปลงเรียนรู้ สำหรับรองรับให้เกษตรกรยากจนเข้าทำประโยชน์ได้ชั่วคราวควบคู่ไปกับการเรียนรู้ทั้งในภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ คือ ฝึกทักษะการประกอบอาชีพเกษตรกรรม และ โดยมีรายได้ตอบแทน เป็นค่าแรงจากการจำหน่ายผลผลิตในแปลงที่ดินที่ฝึกทำกินดังกล่าว เป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่องควบคู่กับการรวมกลุ่มเกษตรกรให้มีการพึ่งพาช่วยเหลือกัน ทั้งในด้านการผลิตและการตลาดผ่านทางศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน

ศูนย์เรียนรู้ฯ ดังกล่าวดำเนินงานโดยคณะกรรมการบริหารร่วมกันระหว่าง กลุ่มผู้นำในการดำเนินโครงการในชุมชน ได้แก่ เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรอำเภอ สมาชิกอบต. กลุ่มผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำทางความคิดในชุมชน และ กลุ่มเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ อาศัยศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน เป็นแหล่งเรียนรู้เทคนิควิธีการทำการเกษตรและการบริหารจัดการภายในชุมชน ตามแนวทางทฤษฎีใหม่ของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีศูนย์เรียนรู้ฯ เป็นหน่วยประสานงาน สนับสนุนให้สมาชิกที่ผ่านหลักสูตรการเรียนรู้จากศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนแต่ละแห่งรวมเป็นกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชน เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการดำเนินการทั้งด้านการผลิตแปรรูป และการตลาด มุ่งเน้นพัฒนาเพื่อเสริมศักยภาพของเกษตรกรให้เกิดแนวคิดพึ่งตนเอง มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ทรัพยากร พัฒนารูปแบบการผลิตในแนวทางเกษตรผสมผสาน และเกษตรยั่งยืน โดยประยุกต์แนวพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่มาใช้ในการดำเนินงาน ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และวิถีชุมชน โดยอาศัยศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนเป็นศูนย์ประสานงานภายใต้ พระราชบัญญัติปฏิรูปที่ดิน และพระราชบัญญัติ วิสาหกิจชุมชน

จากความสำคัญดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยสนใจในการศึกษา ถึง “การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” โดยศึกษาจากตัวอย่างศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นโดยโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง นำมาวิเคราะห์ สรุป เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้สนใจศึกษา หรือผู้เกี่ยวข้อง นำไปใช้ในการพัฒนาสังคมและประเทศ ตามแนวพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียงต่อไป

ปัญหาการวิจัย

1. หน่วยงานและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พัฒนาการ เกษตรอำเภอ ข้าราชการที่รับผิดชอบในพื้นที่นั้นๆ มีวิธีการให้ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ โน้มน้าวชักจูงใจ หรือเปลี่ยนทัศนคติผู้รับสารอย่างไร
2. วิธีการและกระบวนการที่สมาชิกในชุมชน และผู้นำชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการสื่อสาร กำหนดนโยบาย วางแผน และแสดงความคิดเห็น ในการดำเนินโครงการพัฒนาในพื้นที่อย่างไร
3. ผู้รับสาร ได้แก่ เกษตรกร และชุมชนที่เข้าร่วมในโครงการดังกล่าวมีวิธีการเปิดรับข่าวสาร การเปลี่ยนทัศนคติ และนำแนวคิดที่ได้ไปปฏิบัติอย่างไร ให้เป็นผลสำเร็จ
4. บทบาทของสื่อมวลชนต่อการดำเนินการประชาสัมพันธ์โครงการพัฒนาชุมชน

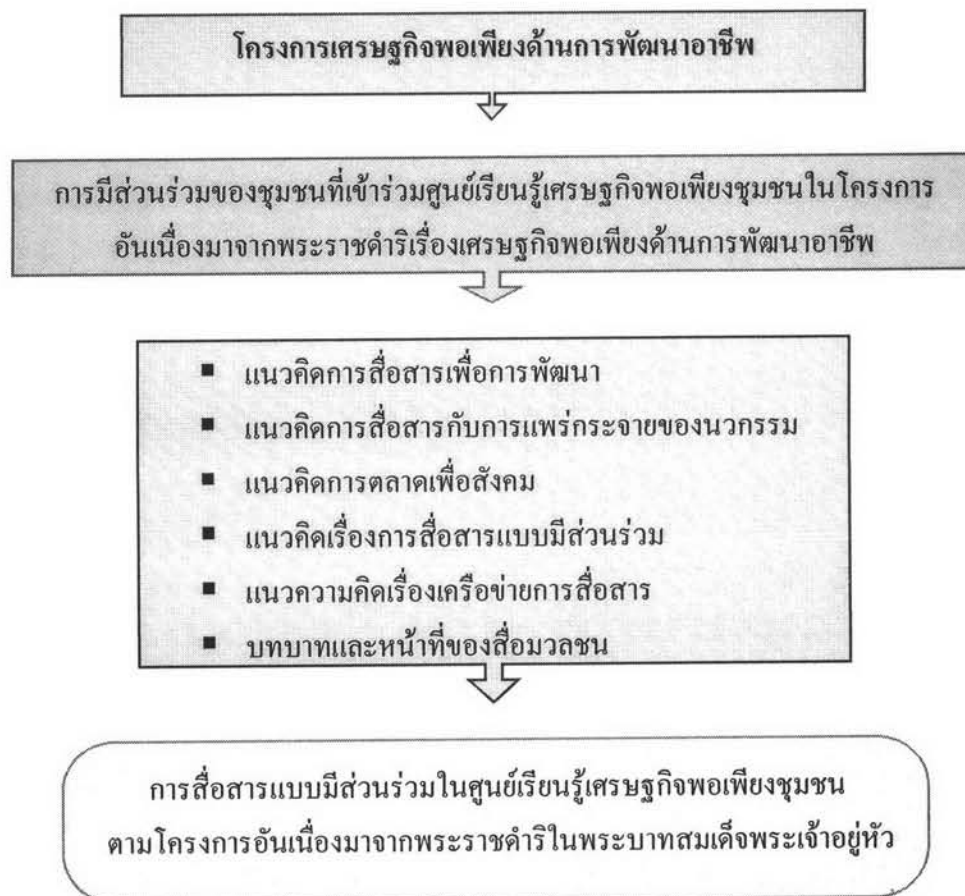
วัตถุประสงค์ของการศึกษา

ศึกษาการมีส่วนร่วมในการสื่อสารของชุมชนใน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงด้านการพัฒนาอาชีพ

กรอบแนวคิดในการศึกษา

กรอบแนวคิดในการศึกษามีดังนี้

แผนภาพที่ 1. กรอบแนวคิดในการศึกษา

ขอบเขตของการศึกษา

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษานี้มีขอบเขตด้านเนื้อหา คือการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบด้านการพัฒนาในพื้นที่ ผู้นำชุมชน และเกษตรกรที่เข้ารับการอบรมในศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

ทำการศึกษาโครงการเศรษฐกิจพอเพียงที่ดำเนินการในพื้นที่จังหวัดนครนายก เนื่องจากเป็นพื้นที่ศึกษาที่มีขนาดพอเหมาะ ไม่เล็กหรือใหญ่จนเกินไป ร้อยละ 75 ของประชากรประกอบอาชีพเกษตรกร และเป็นพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินโครงการเศรษฐกิจพอเพียง จากผลการสำรวจของสำนักงานเกษตรจังหวัดในช่วงครึ่งปีแรก ของพ.ศ.2549 (มกราคม-มิถุนายน 2549) พบว่า ร้อยละ 80 ของเกษตรกรที่มาลงทะเบียนเข้าร่วมโครงการในพ.ศ.2548 ทั้งหมด 3,000 คน คือ 2,400 คน มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ครวเรือนมีรายได้มากขึ้น รายจ่ายลดลง จัดเป็นตัวอย่างพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน

คำนิยามศัพท์

■ การมีส่วนร่วม

การที่สมาชิกในชุมชน มีส่วนในการทำงานเพื่อจัดการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนในขั้นตอนต่างๆ ได้แก่ การตัดสินใจ ทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อสนองต่อความต้องการของตนเองหรือชุมชน การมีส่วนร่วมทางตรง ได้แก่ การที่สมาชิกในชุมชนสามารถตัดสินใจทางเลือกเกี่ยวกับนโยบาย หรือเข้าร่วมในการจัดทำแผนการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ฯ หรือการลงประชามติในเรื่องต่างๆ หรือการเข้าร่วมเป็นกรรมการในการดำเนินงาน และการเป็นผู้ลงมือปฏิบัติ การมีส่วนร่วมทางอ้อม ก็คือการที่สมาชิกในชุมชนสามารถเสนอความคิดเห็น ผ่านเครือข่ายหรือกลุ่มตัวแทนต่างๆ และทั้งการให้ข้อมูลข่าวสาร เพื่อประโยชน์ต่อการจัดการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ฯ ผ่านสื่อใด ๆ อาทิ สื่อ วิทยุ โทรทัศน์ เว็บไซต์ หรือสื่อบุคคล เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่พัฒนา เป็นต้น

■ การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารในโครงการ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในฐานะที่เป็นผู้รับสาร ผู้ส่งสาร หรือผู้ร่วมผลิตสาร และผู้จัดการ/ผู้วางแผน/ผู้กำหนดนโยบายการใช้สื่อ

■ ผู้นำชุมชน

หมายถึงผู้ที่เป็นผู้ริเริ่มนำให้คนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ได้ โดยแบ่งเป็น

◆ ผู้นำชุมชนแบบเป็นทางการ

คือผู้ที่มีอำนาจรับผิดชอบดูแลพื้นที่ชุมชนตามกฎหมาย ได้แก่ กำนัน ผู้ช่วยกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

◆ ผู้นำชุมชนแบบไม่เป็นทางการ

คือผู้นำทางความคิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือ หลายๆ เรื่อง ที่มีอิทธิพลในการโน้มน้าวชักจูงให้สมาชิกในชุมชนคล้อยตามเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ หรือ ขอมริบนวัตกรรมใหม่ๆ ได้ง่าย เช่น เกษตรกรหัวก้าวหน้า ที่สนใจติดตามความรู้และเทคโนโลยีทางการเกษตรใหม่และริเริ่มนำมาก่อนสมาชิกในชุมชนคนอื่นๆ สมาชิกอาวุโสของชุมชน ได้แก่ ผู้ที่มีอายุมากและได้รับความนับถือจากสมาชิกคนอื่นๆ ในชุมชน ว่าเป็นแหล่งภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงรูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในโครงการพัฒนาท้องถิ่น และสามารถนำไปใช้เป็นแบบอย่างในการสื่อสารของโครงการพัฒนาอื่นๆ
2. สามารถนำผลที่ได้จากการศึกษา มาเป็นแนวทางในการวางแผนการสื่อสารเพื่อการพัฒนา และการเผยแพร่นวัตกรรม เพื่อให้สามารถดำเนินการสื่อสารในโครงการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล